

مقدمه

«از بخت شکر دارم و از روزگار هم». تا کنون سه کتاب در حوزه فلسفه ویتگنشتاین منتشر کرده‌ام؛ سکوت و معنا، زبان و تصویر جهان و ترجمه و شرح رساله منطقی - فلسفی. دو کتاب نخست حاوی مقالاتی است درباره مضامین مختلف فلسفه ویتگنشتاین، سومی ترجمه یک اثر کلاسیک فلسفی قرن بیستم است، کتابی مشحون از ایده‌های نبوغ‌آمیز، و نگارش شرحی بر آن برای خوانندگان فارسی زبان علاقه‌مند به فلسفه ویتگنشتاین. افزون بر این، عام و خاص در اخلاق، درسگفتارهایی در فلسفه اخلاق و امر اخلاقی، امر متعالی در حوزه فلسفه اخلاق تحلیلی از نگارنده منتشر شده است. اثر پیش رو، پس از آثار یاد شده در می‌رسد و شامل مقالات و مقولاتی در تاریخ فلسفه تحلیلی، فلسفه ویتگنشتاین و فلسفه دین است و از تأملات و تتبعات فلسفی‌ام در سالیان اخیر پرده برمی‌گیرد.

روزگاری که ایران بودم، فلسفه تحلیلی چیست؟، اثرخواندنی هانس گلاک درباره تاریخ فلسفه تحلیلی و زمینه و زمانه پیدایی این سنت مهم فلسفی و دل‌مشغولی‌های فکری آباء آن (گوتلوب فرگه، برتراند راسل، جرج ادوارد مور و لودویگ ویتگنشتاین) را در مؤسسه «معرفت و پژوهش» تدریس کردم.^۱ «فلسفه تحلیلی چیست؟»، «فلسفه تحلیلی و متافیزیکی اندیشی»، «حلقه وین و فلسفه تحلیلی متأخر»، «روان‌شناسی، طبیعت‌گرایی و فلسفه تحلیلی»، «اخلاق، سیاست و سنت فلسفه تحلیلی» و «فلسفه تحلیلی و شباهت خانوادگی»، صورت منقح و ویرایش شده آن درسگفتارهاست که در قالب جستارهایی جداگانه، از پی یکدیگر در این کتاب گنجانده شده‌اند.

افزون بر این، در نیمه دوم دهه هشتاد شمسی، چند دوره، درس دو واحدی «فلسفه تحلیلی» را در دانشگاه «مفید» در مقطع فوق‌لیسانس تدریس کردم؛ صورت‌بندی و بسط آموزه‌های فلسفه ویتگنشتاین متقدم و متأخر از مباحث محوری این درسگفتارها بود. روایت منقح و ویراسته شده این درسگفتارها، که پیش‌ازاین در آثار دیگرم درباب فلسفه ویتگنشتاین، تقریر و تنسيق نگشته و به بحث گذاشته نشده است، در مقالات «ویتگنشتاین و رساله منطقی - فلسفی»، «ویتگنشتاین جوان و نظریه

---

۱. Hans - Johann Glock (2008) *What is Analytic Philosophy?*, (ambridge: Cambridge University Press).

شمسی انتشار یافت. در گفتگوی «نیازمند پلورالیسم هستیم تا اهل مدارا شویم»، حدود و ثغور «کثرت‌گرایی دینی» و ربط و نسبت آراء هیک با آثار نواندیشان دینی به بحث گذاشته شده است؛ «مردی در عبادت سکوت» نوشتاری است ناظر به تصویری که طی قریب به نه سال نشست و برخاست با جان هیک، از این فیلسوف دین بلندآوازه معاصر در ذهن و ضمیرم نقش بسته است. «نصر، هیک و پلورالیسم دینی» متکفل نقد قرائت سید حسین نصر از چگونگی تبیین مقوله کثرت ادیان و پلورالیسم دینی به روایت هیک است؛ «بضاعت فلسفی و پلورالیسم دینی»، خوانش ناموجه یکی از مسئولان فرهنگی از فلسفه دین هیک را به اختصار تبیین می‌کند. «نحوه زیست دینی و ایمان‌گرایی در فلسفه ویتگنشتاین» گفتگویی است درباره مؤلفه‌ها و مقومات فلسفه دین ویتگنشتاین متأخر با وام کردن مفاهیم «نحوه زیست» و «حکمت سرد»^۱ از کاوش‌های فلسفی و فرهنگی و ارزش.

«با افسون‌زدگی آغاز کردیم»، میزگردی است درباره نحوه آشنایی ایرانیان با فلسفه غرب و تحولات و تطورات آن در دهه‌های اخیر؛ ضیاء موحد، محمد ضمیران و من به پرسش‌های *مهرنامه* در این باب پاسخ داده‌ایم. «فلسفه تحلیلی، فلسفه قاره‌ای: شباهت‌ها و تفاوت‌ها»، گفتگویی است که به مناسبت روز جهانی فلسفه با نگارنده انجام شده است و ناظر به ربط و نسبت میان فلسفه تحلیلی و فلسفه قاره‌ای و وضعیت این دو نحله فلسفی در داخل کشور در دهه‌های اخیر است. «کارنامه ترجمه آثار فلسفی در ایران»، گفتگویی است درباره چند و چون ترجمه آثار کلاسیک فلسفه غرب و کتاب‌هایی که درباره این آثار کلاسیک فلسفی نگاشته، به فارسی برگردانده شده است. «ایرانیان فلسفه زده شده‌اند»، به وضعیت شغلی فارغ‌التحصیلان فلسفه در فضای آکادمیک کنونی مغرب زمین و تصویر و تلقی و انتظار دانشجویان ایرانی از تحصیل در رشته فلسفه می‌پردازد؛ «آشنایی ایرانیان با فلسفه تحلیلی»، مواجهه ایرانیان با سنت فلسفه تحلیلی را تقریر می‌کند. «عشق و فلسفه»، تلقی فیلسوفان از مفهوم «عشق»، انواع عاشقی و مقوله عاشق شدن را روایت می‌کند.

به اقتضای پیشینه تربیتی‌ام، تا کنون عموم کتاب‌های فلسفی‌ام ذیل سنت فلسفه تحلیلی نگاشته شده؛ این اثر نیز از این قاعده مستثنی نیست و جستارهای سی‌گانه آن معطوف به مباحث فلسفه زبان، فلسفه دین و فلسفه اخلاق تحلیلی است. در عین حال، در پاره‌ای از مطالب این کتاب، اشاراتی به ایده‌ها و آموزه‌های فلاسفه قاره‌ای شده است که سر آن، انس و آشنایی بیشتر من با آثار فیلسوفان قاره‌ای در پنج سال اخیر است، سالیانی که ساکن کانادا شده‌ام. پررنگ شدن علایق و دغدغه‌های اگزیستانسیل، در این سال‌ها مرا به خواندن آثار فیلسوفان قاره‌ای و روان‌درمان‌گری نظیر اروین یالوم که در مرز میان فلسفه و روانکاوی حرکت می‌کند و از «روان‌درمانی اگزیستانسیل» سراغ می‌گیرد و در آثار فیلسوفانی چون اپیکور، اسپینوزا، شوپنهاور، نیچه و فیلسوفان اگزیستانسیالیست قرن بیستم به دیده عنایت می‌نگرد، سوق داده است.

---

۱. cold wisdom